Av. Dr. Özden İPÇİ

AVRUPA BİRLİĞİ VE AVRUPA KONSEYİ HUKUKU ÇERÇEVESİNDE YAPAY ZEKANIN AYRIMCILIK YASAĞI ÜZERİNE ETKİLERİ

onikilevha

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ V
KISALTMALAR XIII
GİRİŞ 1

BİRİNCİ BÖLÜM
YAPAY ZEKA VE AYRIMCILIK YASAĞI

1. YAPAY ZEKA KAVRAMI 5
2. YAPAY ZEKA TÜRLERİ 7
   2.1. Dar Yapay Zeka/Zayıf Yapay Zeka 7
   2.2. Güçlü Yapay Zeka/ Yapay Genel Zeka 8
   2.3. Süper Yapay Zeka 10
3. YAPAY ZEKA TEKNİKLERİ 12
   3.1. Makine Öğrenmesi 12
   3.2. Yapay Sinir Ağları 13
   3.3. Derin Öğrenme 14
   3.4. Doğal Dil İşleme 16
4. YAPAY ZEKANIN TARİHSEL GELİŞİMİ 19
5. YAPAY ZEKA SİSTEMLERİNDE AYRIMCILIK YASAĞININ İHLALİNE YÖNELİK TEMEL RİSK ALANLARI 25
   5.1. Bir İlke Olarak Ayrımcılık Yasağı ve Ayrımcılık Olgusu 26
   5.2. Doğrudan Ayrımcılık 36
      5.2.1. Doğrudan Ayrımcılığın Görünüş Biçimleri 37
      5.2.2. Doğrudan Ayrımcılığın Hukuki Temelleri 40
   5.3. Dolaylı Ayrımcılık 41
      5.3.1. Dolaylı Ayrımcılığın Görünüş Biçimleri 42

5.3.2. Dolaylı Ayrımcılığın Hukuki Temelleri....44
5.4. Çoklu Ayrımcılık....46
5.4.1. Çoklu Ayrımcılığın Görünüş Biçimleri....46
5.4.2. Çoklu Ayrımcılık Çeşitleri....50
5.4.2.1. Katma Ayrımcılık....50
5.4.2.2. Bileşik Ayrımcılık....51
5.4.2.3. Keşisen Ayrımcılık....52
5.4.3. Çoklu Ayrımcılığın Hukuki Temeli....52
5.5. Yapay Zeka Sistemlerinin Ayrımcılık Yaratmasına Genel Bir Bakış....54
5.6. Yapay Zeka Yoluyla Gerçekleşen Ayrımcılıkta Riskli Alanlar....60
5.6.1. İşe Alım Süreçlerinde Yapay Zeka Kaynaklı Ayrımcılık....60
5.6.2. Bankacılık Sektörü/Kredi Değerlendirme....62
5.6.3. Reklamcılık ve Fiyatlandırma....64
5.6.4. Sigortacılık....66
5.6.5. Kolluk Kuvvetleri....68
5.7. Kişisel Verilerin Yapay Zeka İle İşlenmesinde Ayrımcılık Yasağı....70
5.7.1. Yapay Zeka İle Kişisel Verilerin İşlenmesi....71
5.7.2. Yapay Zeka Teknolojileri Aracılığıyla Ayrımcılık Yasağı Bağlamında Kişisel Veri İşleme Örnekleri....73

İKİNCİ BÖLÜM
AVRUPA BİRLİĞİ HUKUKUNDA YAPAY ZEKANIN AYRIMCILIK YASAĞINA ETKİLERİ

1. AVRUPA BİRLİĞİ HUKUKUNUN NORMATİF YAPISI....84
2. AVRUPA BİRLİĞİ HUKUKUNDA AYRIMCILIK YASAĞI DÜZENLEMELERİ....88
3. AVRUPA BİRLİĞİ'NDE YAPAY ZEKA REGÜLASYONU: HUKUKİ ÇERÇEVENİN EVRİMİ VE UYGULAMA ALANLARI.98

4. AVRUPA BİRLİĞİ'NDE YAPAY ZEKA UYGULAMALARININ AYRIMCILIK ÜRETME POTANSİYELİNE KARŞI ALINAN HUKUKİ ÖNLEMLER 100
4.1. Genel Yaklaşım 101
4.2. Avrupa Birliği Yapay Zeka Tüzüğü Taslağı 103
4.3. Avrupa Birliği Yapay Zeka Tüzüğü 112
4.3.1. Kabul Edilemez Risk (Yasaklanmış Yapay Zeka Sistemleri) 115
4.3.2. Yüksek Riskli Yapay Zeka Sistemleri 120
4.3.2.1. Gerekliliklere Uygunluk 127
4.3.2.2. Risk Yönetim Sistemi 127
4.3.2.3. Veri ve Veri Yönetimi 129
4.3.2.4. Şeffaflık ve Dağıtıcılara Bilgi Sağlanması 132
4.3.2.5. İnsan Gözetimi 134
4.3.2.6. Temel Haklar Etki Değerlendirmesi 139
4.3.3. Sınırlı Riskli Yapay Zeka Sistemleri 144
4.3.4. Genel Amaçlı Yapay Zeka Sistemleri/Modelleri 147
5. AVRUPA BİRLİĞİ VE ÜYE DEVLETLERDE YAPAY ZEKANIN AYRIMCILIK YASAĞI İHLALLERİ: KARAR İNCELEMELERİ 150
5.1. Hollanda: Çocuk Bakımı Yardımları ve SyRI Kararı (5 Şubat 2020) 150
5.2. Macaristan: Budapeşte Bankası Kararı (8 Şubat 2022) 154
5.3. Fransa, İtalya ve Yunanistan: Clearview AI Kararları 157
5.3.1. İtalya-Clearview AI Kararı 157
5.3.2. Yunanistan-Clearview AI Kararı 163
5.3.3. Fransa-Clearview AI Kararı 167
5.3.4. Clearview AI Kararlarının Ayrımcılık Yasağı Kapsamında Değerlendirilmesi 172
5.4. İtalya/Bologna Deliveroo Italia Kararı 174
5.5. ABAD, Ligue Des Droits Humains vs. Conseil Des Ministers C-817/19 Davası 177

5.6. ABAD, OQ Land Hessen vs. SCHUFA Holding AG C-634/21 Davası 181
5.7. ABAD, CK Magistrat der Stadt Wien vs. Dun & Bradstreet Avusturya GmbH C-203/22 Davası 189
5.8. Finlandiya: Ulusal Ayrımcılık Karşıtı ve Eşitlik Mahkemesi Svea Ekonomi AB Kararı 195
5.9. Avusturya AMS Algoritması Kararı 202

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
AVRUPA KONSEYİNİN YAPAY ZEKAYA BAKIŞ AÇISI VE YAPAY ZEKANIN AYRIMCILIK YASAĞI BAKIMINDAN SONUÇLARI

1. AVRUPA BİRLİĞİ VE AVRUPA KONSEYİ PERSPEKTİFİNDEN YAPAY ZEKA REGÜLASYONU 208
1.1. Avrupa Birliği ile Avrupa Konseyi Arasındaki Etkileşim 209
1.2. Avrupa Konseyi Yapay Zeka Komitesi 210
1.3. Avrupa Konseyi Yapay Zeka, İnsan Hakları, Demokrasi ve Hukukun Üstünlüğü Çerçeve Sözleşmesi 213
1.3.1. Avrupa Konseyi Yapay Zeka, İnsan Hakları, Demokrasi ve Hukukun Üstünlüğü Çerçeve Sözleşmesi Hazırlık Süreci 214
1.3.2. Avrupa Konseyi Yapay Zeka Çerçeve Sözleşmesi'nin Ayrımcılık Yasağına Yaklaşımı 217
1.3.3. Ayrımcılık Riskleri Karşısında Avrupa Konseyi Yapay Zeka Çerçeve Sözleşmesi ve Avrupa Birliği Yapay Zeka Tüzüğünün Hukuki Yaklaşımlarının Karşılaştırılması 219
2. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İçtihadında Yapay Zeka Kaynaklı Ayrımcılık ve Avrupa Konseyi Yapay Zeka Çerçeve Sözleşmesi'nin Rolü 230
2.1. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin Yapay Zekadan Kaynaklanan İnsan Hakları İhlallerine Genel Bakış Açısı 231

2.2. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin Yapay Zekadan Kaynaklanan Ayrımcılık İhlallerine Yönelik Değerlendirmesi 236
3. Avrupa Konseyi Üyesi Türkiye'nin Yapay Zeka Çalışmaları 241
3.1. Türkiye'nin Yapay Zeka Politikaları ve Stratejik Vizyonu 242
3.1.1. Ulusal Yapay Zeka Stratejisi (2021-2025) 242
3.1.2. Politika Belirleyici ve Yürütücü Kurumların Rolü 244
3.1.2.1. Cumhurbaşkanlığı Dijital Dönüşüm Ofisi Büyük Veri ve Yapay Zeka Uygulamaları Dairesi Başkanlığı 244
3.1.2.2. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Milli Teknoloji Genel Müdürlüğü 246
3.1.2.3. TÜBİTAK Yapay Zeka Enstitüsü 246
3.2. Yapay Zeka, Temel Haklar, Eşitlik ve Veri Koruma Ekseninde Ulusal Denetim Mekanizmaları 247
3.2.1. Kişisel Verileri Koruma Kurumu ve Profilleme/ Otomatik Karar Alma Süreçlerindeki Ayrımcılık Riski 248
3.2.2. Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu (TİHEK) ve Algoritmik Ayrımcılıkla Mücadele Kapasitesi 250
4. Avrupa Konseyi Yapay Zeka Çerçeve Sözleşmesi'nin Türk Hukukuna ve Ulusal Stratejilere Olası Etkileri 255
SONUÇ 259
KAYNAKÇA 271